

CULTURA CREȘTINĂ

revistă lunară

Redacția și Admini-
strația:
Blaj (Transilvania).

Abonamentul:
Pe an . . . 70 lei.
Pe șase luni. 35 lei.

Redactor responsabil:
Dr. Victor Macaveiu
BLAJ. ●

Actualități.

Să vină Mângăitorul!

În formă ca de limbi de foc, aprinse și vii, coborînd tainic peste sufletele înfricate ale apostolilor nouelor bune vestiri, să vină Mângăitorul! Să coboare vijelios, cutremurînd inimile, zdrobind zăgazarile neîncrederii, pustiind țăriile slăbiciunilor omenești; peste frunțile îngândurate ale tuturor apostolilor neamului românesc, în ziua de Rusale, să vină Mângăitorul! În suflete înstrăinate să țese înmrejure de prietenești atrageri, în minți înghețate să topească înghețarea; să aprindă jăratecul de supt spuză, să înalțe văpaie și vâlvăt de flacări mistuitoare în toți preoții altarelor noastre. Să facă grăitoare cuvintele, să facă de aur, curate ca de aur lămurit prin foc toate simțurile și toate simțurile celor cari i-se închină lui în Spirit și adevăr.

Va fi atunci o zi mare, o mare serbătoare a cincizecea zi dela Înviere, serbătoarea promisiunii împlinite a lui Isus, „că alt Mângăitor voi da eu vouă, Spiritul adevărului“. Ar fi dumnezeiasca serbătorire a fuziunii totale între cei cari se înțeleg și se iubesc, între spiritele purificate și puritatea eternă a Spiritului divin. Va fi atunci o mare serbătoare, cea mai mare dintre toate, pentru că ne va indica singura cărare care duce la izbânda deplină, la triumful suprem a cauzei lui Hristos în sânul neamului românesc. În luminișul deschis de razele noului foc se vor limpezi minunat toate îndoelile, toate dubiile, toate preocupările. Vor țîșni izvoarele apelor vii și nu vom mai sta să ne întrebăm: „Doamne unde vom merge“.

Vom ști drumul drept și calea adevărului vieții ne va fi cunoscută.

Dar veni-va el oare? Nu în bătaii de aripi albe de porumb, ci în fâlfăit scânteitor, orbitor, de aprindere? Nu ca peste apele murmurate în curs lin de Iordan, ci ca în piepturile celor din Ierusalim pe cari îi pregătia de războiu și de — învingere.

Veni-va Mângăitorul?

O întrebare, cu un singur răspuns.

Dacă îl vom chema cu dor; va veni.

Iar noi vom putea să nu-l dorim? Putea-vom să nu-l chemăm cu strigăte ce nu se pot spune, cu picături de amarăciune în glas cu suspine, în cari să trăiască întreagă durerea de astăzi și de ieri a bisericii noastre, a neamului nostru? Vom fi noi în stare să privim cu răceală desfășurarea evenimentelor la cari suntem martori, caleidoscopul acesta urît de tot ce însemnează patimă și nebulie? Nu suntem noi convinși de înălțimile amețitoare la cari suntem chemați și de și mai amețitoarele adâncimi, în cari se cufundă tot mai mult cei pe cari îi iubim? A încetat biserica noastră să aibă o menire în sufletul acestui popor, ori va putea acest neam să evite fără noi prăpastia descreștinării sale?

Cum vom fi deci în stare să nu invocăm peste noi Spiritul Domnului, Spiritul de foc, care din fricoșii pescari galileeni, ascunși și tremurând de frică, încuiați în casă, a făcut apostoli printre neamuri și martiri printre popoare?

În mijlocul slăbiciunilor și greșelilor noastre, să nu uităm, de Rusale, că măsura grațiilor cari se revarsă, este măsura încrederii și puterea și forța rugăciunii.

Fără rugăciune noi nu vom primi pe Spiritul sfânt.

Fără chemarea insistentă și statornică, Mângăitorul nu se va coborî. Cei meniți apostoliei și istoriei martiriului, pierzându-se în noaptea uitării și a remușcărilor, vor face loc altora. În alți ochi curați ca de copil se vor frânge luminile de extaz ale Spiritului, alte mâni vor tămădui rănilile, alte buze vor șopti la inima celor fără mângăiere șoptele dumnezeirii. În biserici nu vor lipsi darurile, nici apostolii: cu cât vor fi mai mulți aceștia, cu atât se vor multiplica acelea, cu atât va fi mai bogată, mai fecundă activitatea „vistierului bunătăților“.

Să nu ne oprească mulțimea răutăților în drumul către Spiritul tuturor mângăerilor! Cum își desmeardă o mamă co-

pilul ne va desmierda și ne va face să uităm cât suntem de slabi și de răi: ne vom înveșmânta cu putere de sus. „Va fi arzând inima noastră întru noi“, când ne va vorbi el și când ne va spune, ce se vorbim și ce să răspundem altora. Ne va lăsa să întrezărim viitorul frumos al idealurilor predicate de noi. Ne va îngădui să privim ca într'o viziune, ca într'o răpire tot ce va înfăptui biserica noastră aici în răsăritul Europei.

Atunci misiunea bisericii noastre se va împlini, atunci sufletele curățite de puterea focului se vor uni cu Domnul, de pe altarele noastre se vor înălța mirodenii divine de jertfe de împăcare, că — a venit Mângăitorul.

Dr. IOAN COLTOR.

Pagini de istorie.

Cumanii și episcopia lor.

(IV.)

3. Misiunea întâia la Cumani.

Dacă răsfoim încă odată documentele vremii privitoare la viața sf. Dominic, nu e greu să descoperim în ele două mari idealuri, două gânduri centrale, cari ies neconținut în relief și cari îl stăpânesc, ca o sfântă patimă, până la moarte: ordinul predicatorilor și întoarcerea Cumanilor. Idealul acesta din urmă se trezise întâia oară în tânăru-i suflet apostolic cu prilejul unei călătorii prin Germania spre Danemarca, unde auzise multe despre acest popor păgân care n'avea nici o cunoștință despre adevăratul Dumnezeu. Nu mult după aceea îl vedem în genunchi înaintea marelui papă Inocențiu III, cerându-i învoirea de a pleca în Cumania; iar când locțiitorul lui Isus pe pământ îi respinge rugămintea, Dominic înființează ordinul predicatorilor, între altele, și pentru convertirea Cumanilor¹⁾. El vorbea des cu frații săi despre aceasta, cum reiese din mărturiile lui Radulphus de Faventia și Paulus Venetus, dintre cari cel din urmă redă astfel cuvintele auzite din gura sfântului său părinte în Hristos: „Postquam ordinaverimus et instruxerimus ordinem nostrum, ibimus ad Cumanos et praedicabimus eis fidem Christi et acquiramus eos Do-

¹⁾ Pfeiffer, op. cit., pag. 767.

mino¹⁾ In anul 1220, el cere dela părinții întâiului capitol general să-i primească demisia dela conducerea ordinului, pentru a putea pleca în Cumania. Pe Paulus Hungarus cu tovarășii săi îi trimite în Ungaria și pentru scopul ca de aici să se trimită frați predicatori la Cumani spre a-i întoarce la adevărata credință.²⁾ Deși părinții capitolului general din Bologna nu i-au primit demisia, Dominic a fost totdeauna convins că afacerile ordinului se vor putea orânduî astfel ca el să poată pleca încurând în Cumania; de aceea îl și vedem lăsând să-i crească barba, în vederea apropiatei sale plecări la Cumani.³⁾ Dumnezeu însă l-a chemat la sine înainte de a-și fi putut împlini planul, rezervând acest har fiilor săi trimiși de dânsul în Ungaria.

Despre misiunea întâia la Cumani a dominicanilor din provincia Ungariei știm foarte puțin. Documentele ne spun scurt și cuprinzător că frații predicatori din Ungaria, aducându-și aminte de voința fericitului Dominic de a întoarce pe Cumani, au ales oameni destoinici și i-au trimis la ael neam lipsit cu totul de cunoștința lui Dumnezeu.⁴⁾ Tot așa ni-s'a păstrat știrea că provincialul care a pus la cale întâia misiune cumană e Paulus Hungarus.⁵⁾ Nu știm însă nici numele misionarilor, nici ținuturile străbătute de dânșii, Cumania fiind atât de vastă. În schimb, avem informații sigure despre suferințele fraților și nereușita misiunii: „copleșiți de suferințe și istoviți de mizerii, ei au fost alungați de cătră păgâni și siliți a se întoarce acasă fără nici un rezultat⁶⁾”; „barbarii

¹⁾ Idem, op. cit., pag. 76—710. — Lacordaire, op. cit., pag. 269.

²⁾ Idem, op. cit., pag. 7711.

³⁾ Idem, op. cit., pag. 7710.

⁴⁾ *Commentariolum de provinciae Hungariae originibus* (scris la 1259), 4, ed. Pfeiffer, op. cit., pag. 144: Deinde memores fratres petitionis beati Dominici de paganorum conversione et precipue Cumanorum, qui nullam Dei omnino noticiam habuerunt, ordinaverunt spiritus sancti consilio fratres viros virtutis mittere ad gentem iam dictam.

⁵⁾ *Annales ordinis predicatorum*, I (Roma 1756) 646 Nr. XV, ed. Pfeiffer, op. cit., pag. 177, Dec. Nr. 30: „qui missi a Paulo fuerant“.

⁶⁾ *Commentariolum*, ibid: ubi tribulacionibus et vix credibilibus miseris affecti repulsi sunt a paganis et nullo fructu allato redire ad propria sunt compulsi.

acea — zice un alt document — s'au purtat cu o cruzime de necrezut față de ei și, nelăsându-și să se oprească între hotarele lor, dominicanii s'au întors de unde plecaseră fără nici o ispravă¹⁾.

Cât privește anul în care a avut loc această misiune, avem de făcut o mică combinație. Mai întâiu, e sigur că misiunea cumană a fost pusă la cale de Paulus Hungarus, întâiu provincial al Ungariei; pe de altă parte știm că provincialatul lui a început la 1221. În locul al doilea, avem o scrisoare din 21 Martie 1228 a lui Gregoriu IX (1227—1241) către provincialul de atunci al Ungariei, în care se spune că Teodoric, episcopul Cumanilor, a fost provincial în Ungaria „fere per quinquennium“²⁾. Vom arăta însă că dominicanul Teodoric a trecut dela provincialatul Ungariei la episcopia Cumanilor între 31 Iulie 1227 și 21 Martie 1228; așadar, provincialatul lui a început pe la 1222 sau 1223, iar misiunea cumană, între această dată și 1221.³⁾ Suntem deci în epoca teutonă, și anume în perioada de înflorire a cavalerilor teutoni, cari dăduseră deja lovituri puternice Cumanilor din Muntenia și Moldova, cucerind dela ei Moldova cuprinsă între Carpați și Siret și partea de nord a Munteniei. Deși documentele privitoare la întâia misiune dominicană nu vorbesc nimic despre Teutoni, credem totuș a rămânea între ramele istorice ale acestei epoci, admițând că dominicanii au trecut Carpații și s'au coborât în Cumania sub ocrotirea cavalerilor teutoni, atât de temuți și urgisiți de Cumani. Văzând, poate, în misiunea dominicană pornită din Ungaria o uneltire politică a Teutonilor, Cumanii nici n'au permis misionarilor să se oprească în țara lor, silindu-i a se întoarce fără ispravă în Ungaria.

1) Annales ord. praed. Nr. XV, ed. Pfeiffer, pag. 177—8: cum carbari homines incredibili in illos crudelitate uterentur, aequae iis potestatem in suis finibus consistendi facerent, eo, unde discesserant, infectis rebus redierunt.

2) Hurmuzaki-Densusianu, Documente I, 1, pag. 107 Nr. LXXXII.

3) „Lista provincialilor provinciei dominicane a Ungariei“ alcătuită de Pfeiffer, op. cit., pag. 133, trebuie întregită prin introducerea unui nou provincial, al cărui nume nu-l știm, dar a cărui existență e dovedită prin scrisoarea papii din 21 Martie 1228, citată în nota precedentă. Iată deci lista exactă:

1. Magister Paulus Hungarus, Rusaliile a. 1221 — c. 1223.
2. Teodoric, c. 1223 — c. 1227.
3. X (nu-i știm numele), c. 1227—1232.
4. Iohannes Teutonicus, 1232 — c. 1234.

4. A doua misiune la Cumani.

După neisbânda primei misiuni, dominicanii nu-și pierd curajul. Departe erau de dânsii intențiile politice ale unui șovinism cuceritor de țară: ei erau conduși de idealuri mult mai înalte. Impinși de voința expresă a sfântului lor patriarh și mai ales de idealul sublim al Mântuitorului lumii, care trimite până la sfârșitul veacurilor apostoli la toate popoarele: frații predicatori se întorc din nou în Cumania, pentru a aduce pe locuitorii ei la adevărata credință și veșnică mântuire. Acesta era idealul de care se conduceau apostolii veacului al 13-lea. De altminteri, izvoarele ne spun lămurit că ei s'au întors în Cumania „aprinși de Duhul Sfânt și împinși de zelul pentru mântuirea sufletelor“¹⁾. Firește: *omul dobitoc* — animalis homo²⁾ nu pricepe asemenea avânturi, dar misionarii noștri merg mai departe...

Dominicanii porniră deci iarăși, nu spre Dunăre, ci spre Nipru, centrul politic al Cumanilor. Izvoarele sunt lămurite în această privință; astfel cetim: „După multe greutăți de drum au ajuns la Cumani, iuxta quendam fluvium qui dicitur Deneper“³⁾, iar *Deneper* nu e altceva decât *Niprul*, care și astăzi se mai chiamă *Dnieper* sau *Nieper*.⁴⁾ Pentru a împrăști orice îndoială, un alt izvor ne spune același lucru mai lămurit: „După un drum lung și plin de primejdii, s'au întors în cea parte a Cumaniei, quae est ad Boristhenem fluvium“⁵⁾; *Boristhenes* însă e numele vechiu al *Niprului*. Dacă așadar cronicarii ordinului dominican vorbesc despre *Deneper*, fie și în forma prescurtată *Denep*, aceasta nu e o confuzie între *Denep* și *Danubius*.⁶⁾ Rămâne deci stabilit că misiunea a doua a pornit, nu spre Dunăre, ci spre Cumania de lângă Nipru.

¹⁾ Commentariolum, 4; ed. Pfeiffer, op. cit., pag. 144: Sed spiritu sancto inflammante et zelo animorum urgente, secundo ad dictam gentem redierunt. — Pfeiffer, pag. 178, Doc. Nr. 30: divino quodam instinctu ac numine incitati.

²⁾ 1 Cor. 2, 14: animalis homo non percipit ea quae sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi.

³⁾ Commentariolum, 4, ed. Pfeiffer, pag. 144.

⁴⁾ Magini—Cernoti, Geografia, II (Veneția 1597) fila pag. 1

⁵⁾ Pfeiffer, op. cit., pag. 178, Doc. 30.

⁶⁾ Aceasta se rapoartă la o notiță din Revista catolică, I (București 1912) 5421.

Misionarii au avut mult de îndurat în mijlocul acestor păgâni. Pe lângă lipsa de cele trebuincioase pentru bietul trup omenesc — *fames, sitis, nuditas* —, au mai fost și persecutați; în una din aceste prigoniri, câțiva frați predicatori au fost duși în robie; doi, anume Albert și Dominic, au fost uciși pentru creaință; iar ceilalți au rămas statornici în suferință, rugăciune și muncă apostolică, așteptând ca Dumnezeu să binecuvinteze statornicia lor prin întoarcerea Cumanilor.¹⁾

Munca aceasta a durat câțiva ani, în scurgerea cărora dominicanii au reușit să dispună tot mai mult inimile păgânilor pentru primirea creștinismului, așa „după puțini ani“ se putură bucura de întoarcerea la creștinism a doi prinți cumani și a unui mare număr de bărbați și femei²⁾. Convertirea aceasta a avut loc în anul 1227, cum vom vedea mai jos; punând înainte „*paucos annos*“ al documentului, credem că misiunea a doua a pornit din Ungaria înainte de plecarea cavalerilor teutoni — toamna anului 1235; poate a pornit chiar în primăvara acestui an; în ori ce caz convertirea de care vorbim a avut loc vre-o doi ani după alungarea din Țara Bârsei a Teutonilor. Să ne oprim puțin la cei doi prinți cumani.

Prințul câștigat pentru primirea creștinismului se numia *Bortz*, cum ne spune Gregoriu IX într'o scrisoare din 31 Iulie 1227: „un prinț cu numele *Bortz* din țara Cumanilor“³⁾. Pe lângă *Bortz*, el mai purta numele de *Membrok*⁴⁾, așa că nu-

¹⁾ Pfeiffer, op. cit., pag. 178, Doc. Nr. 30: *Quibus in locis etsi fame, siti, aliisque gravissimis incomodis conflictabantur, sociorumque aliquos partim in captivitatem abduci, partim interini (quo Alberto atque Dominico evenit) videbant; nihilominus despondendum animum recedendumque a suscepto consilio non putarunt. Nam labore, prece, oratione confidebant fore, ut barbari immanesque homines, unum esse Deum confiterentur sacrisque initiarentur Christianorum. — Commentariolum, 4; ed. cit., pag. 144.*

²⁾ Pfeiffer op. cit., pag. 178, Doc. Nr. 30: *Ergo post annos paucos, duobus Cumanorum ducibus, magnoque numero virorum ac mulierum ad Christum adductis, singularum patientiae laborumque fructum retulerunt. — Comentariolum, 4 ed. Pfeiffer, 144.*

³⁾ Hurmuzaki-Densușianu, Documente I, 1, pag. 102. Din *Bortz*, cronicarii au făcut *Boris*, *Borics*, *Boricus*, *Boritius*.

⁴⁾ Comentariolum, 4, ed. Pfeiffer, op. cit., pag. 144 jos; mai sus (*Burch*) e vorba de fiul său.

mele plin e *Bortz-Membrok*¹⁾. Despre dânsul mai suntem informați că era *al patrulea dintre principii mai mari ai Cumaniilor*²⁾; deaceea e și numit într'un alt izvor „dux nobilior“³⁾.

Fiind vorba de un act așa de însemnat cum e întoarcerea la creștinism a unui popor, dominicanii din provincia ungară au voit să pășească mână'n mână cu ierarhia bisericească. Dealtminteri e știut căci ei au căutat totdeauna să-și desfășoare activitatea apostolică în armonie cu episcopii puși de Sfântul Scaun spre cârmuirea pastorală a popoarelor⁴⁾. Afară de aceasta, primejdia permanentă a Mongolilor, cari îi mâna ca o vijelie din ținuturile Asiei înspre țările noastre, i-a putut convinge tot mai mult pe Cumani despre trebuința de a se apropia tot mai mult de Ungaria, unde au putut vedea la vreme rezultatele culturii catolice și unde trăiau mulți conașionali ai lor. *Bortz-Membrok* se va îndrepta deci către capul bisericii catolice în Ungaria.

În fruntea acestei biserici stătea afunci Robert, arhiepiscopul Striguniului (Gran) și primatul Ungariei. El era mai înainte episcop de Vesprim și în această calitate iscălește, ca martor, actul prin care Andreiu II dăruia Țara Bârsei cavalerilor teutoni, 1211⁵⁾. La 13 Martie 1226, Robert de Vesprim devine arhiepiscop de Strigونی⁶⁾. Documentele ne spun că era fracez din Belgia, născut în dieceza Liejului⁷⁾, adăugând că era „vir bonus et religiosus“⁸⁾, calități confirmate prin râvna lui apostolică pentru lățirea credinței. Nu era dominican, cum se afirmă câteodată, pentru că la 1211 îl vedem episcop de Vesprim în Ungaria, iar la acest an nici nu exista ordinul dominican; n'avem apoi nici o dovadă că el ar fi în-

1) Sigismund Ferrari, O. P., De rebus Hungariae provinciae sacri ordinis praedicatorum (Viena 1637) 40. Din *Bortz-Membrok*, cronicarii au făcut Benbroch, Benborch, etc.

2) Pfeiffer, op. cit., pag. 182, Doc. Nr. 34.

3) *Commentariolum*, ibid.

4) Pfeiffer, op. cit., pag. 7.

5) Hurmuzaki-Densusanu, Documente I, 1 pag. 58; alte acte iscălite de dânsul, ibid. pag. 73. 76, 80.

6) C. Subel, Hierarchia catholica medii aevi (Monasterii 1898) 489.

7) Pfeiffer, op. cit., 178, Doc. Nr. 31: in Leodiensi diocesi natus. Idem, ibid., pag. 78¹³.

8) Idem, ibid., pag. 178, Doc. Nr. 31. »Religiosus nu înseamnă că era călugăr, ci ei echivalent cu »evlavios“.

trat în ordin ca episcop, căci titlul de „magister“, pe care l-i dă *Magnum Chronicon Belgicum*¹⁾, nu dovedește decât o confuzie a cronicarului; deaceea nici nu figurează în lista episcopilor dominicani între 1221 și 1242²⁾; în sfârșit, înainte de Teodorie, numit episcop al cumanilor între 1227 și 1228, nu se cunoaște decât un singur episcop dominican, anume un Dominicus, episcop „în regno Miramolini (Morocco)“, la 27 Oct. 1225³⁾. Robert nu era deci dominican.

Dovadă pentru zelul său e, între altele, și faptul că se legase prin vot la un pelerinaj cruciat în Țara-Sfântă, spre apărarea credinței. Pe la sfârșitul primăverii anului 1227, Robert luase crucea și pornise la îndeplinirea votului, când iată fi iese în cale o delegație cumană, în frunte cu fiul principelui Bortz-Membrok, pentru a trata cu primatul Ungariei chestia întoarcerii la creștinism a Cumanilor. Delegația e compusă din a) *Burch*, numit în comparație cu tatăl său, „un principe mai mic al Cumanilor“, fiul unic al lui Bortz-Membroc; b) doisprezece Cumani, cari sunt „nobiles gentis illius“, toți din familia marelui prinț; c) mai mulți „frați predicatori, lucrători în secerișul Domnului din Cumania“. Astfel delegația trimisă de marele prinț la primatul Ungariei cuprindea tot ce Bortz-Membrok avea mai nobil. Scopul delegației este expus de șeful ei, fiul marelui principe cuman, într-o alocuție către Robert, interpretată de frații predicatori, din care cuvântare ni s'au păstrat cuvintele: „Stăpâne, botează-mă cu acești doisprezece bărbați; tatăl meu va veni și el peste munți (în Transilvania), la locul pe care-l vei hotărî, cu 2000 de bărbați, cari toți doresc să primească botezul din mâinile tale“. Din informațiile date de frații predicatori, primatul a putut afla că tot tribul prințului Bortz e pregătit de dânsii să primească credința creștină prin mijlocirea lui Robert; drept-aceea, delegația roagă pe primatul Ungariei să vină „în persoană“ în țara lui Bortz-Membrok, spre a aduce la îndeplinire încreștinarea lor. Văzând bunole dispoziții ale tânărului prinț,

¹⁾ Pfeiffer, op. cit., pag 178, Doc. Nr. 31, initio.

²⁾ Idem op. cit., pag. 134.

³⁾ Idem. op., cit., pag. 81, nota 23, în fine: Vor Theodorich ist uns bloss ein aus dem Dominikanerorden herforgeganger Bischof bekannt: Dominikus, Bischof »in regno Miramolini (Marokko), 27. Okt. 1225. Siehe z. B. Eubel I 341).

și asigurat din partea misionarilor de pregătirea lui și a tovarășilor săi, Robert spală cu apa sfântului botez pe prințul Burch împreună cu cei doisprezece Cumani în fața marterilor dominicani ¹⁾.

Pentru datarea evenimentului e de mare însemnătate scrisoarea papii către Robert din 31 Iulie 1227; primatul Ungariei informase pe Grigoriu IX, îndată după botezul din Ardeal, despre delegația și cererea Cumanilor, iar papa îi răspunde cu data de mai sus: „*Nuper si quidem per litteras tuas nobis transmissas accepimus, quod Iesus Christus deus ac dominus noster super gentem Cumanorum elementer respiciens, eis salvationis astium aperuit hiis diebus*“ ²⁾. Socotind timpul trebuincios pentru călătoria celor două scrisori, ajungem la concluzia că delegația cumană s'a prezentat lui Robert pe la sfârșitul primăverii anului 1227. Dealtminteri și cruciata la care pornia Robert era organizată de împăratul Frideric III în anul 1227. E lămurit deci că greșește *Maguum*

¹⁾ *Magnum Chronikon Belgicum*, ad ann. 1220 (an greșit: trebuie pus 1227), Pfeifer, op. cit., pag. 178, Doc. Nr. 31: În Hungaria Magister Robertus Vesprimiensis, vir bonus et religiosus, in Leodiensi diocesi natus, factus fuerat episcopus Strigoniensis, cui, cruce signato et in procinctu itineris constituto, occurrit filius principis de Cumania et ait: Domine, baptiza me cum duodecim istis et pater meus veniet ad te ultra silvas in tali loco cum duobus millibus virorum, qui omnes desiderant de manu tua baptizari. — Gregoriu IX către Robert, 13 Iulie 1227, Hurmuzaki-Densușianu, Doc. I, 1, pag. 102: „*Aliqui enim nobiles gentis illius (cei 12 Cumani) per te ad baptismi gratiam pervenerunt, et quidam princeps Cortz nomine de terra illorum cum omnibus sibi subditis per ministerium tuum fidem desiderat suscipere christianam; propter quod unicum filium suum una cum fratribus praedicatoribus, messis dominicae operariis in terra praedicta, ad te specialiter destinavit, attentius obsecrans, ut personaliter accedens ad ipsum et suos, viam vitae ostenderes ipsis, per quam ad veri Dei notitiam valeant pervenire*“. La venirea delegației, Robert erb »in peregrinațiunii itinere constitutus« și aceasta »pro executione voti tui, quod emiseras pro terrae sanctae succursu«. — *Commentariolum de provincia, Hungariae originibus* (1259), ed. Pfeiffer, op. cit., pag. 144: Tandem placuit altissimo respicere laborem et constantiam fratrum et dedit eis gratiam, ut audirentur a dictis paganis; et sic primo omnium ducem Cumanorum, nomine Burch, cum aliquibus de familia sua baptizaverunt.

²⁾ Hurmuzaki-Densușianu, Documente, I, 1, pag. 102.

*Chronicon Belgicum*¹⁾ primind evenimentul sub anul 1220; dar greșeala accidentală, a unui cronicar cu privire la anul faptului, nu schimbă deloc faptul sigur din alte izvoare, ci, dimpotrivă, îl întărește.

Iată deci întâia răsplată cu care a încoronat Dumnezeu munca statornică a dominicanilor și sudorile și sângele vărsat în Cumania. Dorința înfocată a sfântului Dominic, dorința care l-a înflăcărat ani de zile până la mormânt, începe a se împlini prin munca deobosită a fiilor săi.

Dr. IOAN FERENȚ.

Apologetica naturii.

Despre celulă.

(După A. Gemelli).

Viața curge așa de aproape de noi, la picioarele noastre, mai mult, în noi înșine, și noi nu băgăm de seamă, nu sorbim din valul ei limpede.

Aceasta vreu să ți-o dovedesc, iubite cetitoriule, prin descrierea scurtă a celulei, a vieții celulare. Celulele se află în orice plantă, în orice frunză de dinaintea noastră, se află în dobitoc, se află în om. Viața celulară o purtăm în noi și această viață minunată, viață-enigmă, ni este celor mai mulți necunoscută.

Și ce păcat!

Cunoașterea ei ne-ar deschide orizonturi nebănuite de largi în domeniul naturii și admirația noastră față de ea și Dumnezeu ar lua proporții nebănuite.

Mă voi încerca deci, iubite cetitoriule, să te introduc în tainele vieții celulare, spre a-ți dovedi, că orice lucru nefsemnat la aparență, fie chiar și-un fir de iarbă, o frunză dusă de vânt, călcată în picioare, ascunde în sânul său o imensitate de bogății, mai de preț ca orice aur sau pietri nestimate.

Voiu urma din cuvânt în cuvânt pe doctor Augustin Gemelli, eminentul învățat italian.

Toate organismele, și cele mai complexe și cele mai simple, sunt compuse din celule. — O celulă este un chiag

¹⁾ Pfeffer, op. cit., pag. 178—9, Doc. Nr. 31.

de protoplasmă, cu unul sau mai mulți nuclei. Oamenii n'au avut pururea această idee despre structura celulelor.

Cândva se credea din partea multora (Malpighi, Wolff), că ea e constituită dintr'o beșicuță înconjurată de o membrană. Studiile lui Schleiden și Schwann, fondatorii teoriei celulare (1838—39), au făcut să se schimbe această idee grosolană și să rețină lumea științifică, că celula este o beșicuță învelită de o membrană umplută cu suc celular, în care se află nucleul ce conține și el la rândul său un nucleol.

Este meritul lui Schultze (1861) de a fi arătat, că membrana nu este parte esențială; ei esențiale sunt protoplasma sau nucleul.

Astăzi se crede că masa de protoplasmă nu este omogenă, că celula are structură de rețea, și că nucleul conține o substanță specială, cromatina, înfășurată ca un ghem (Reincke-Carnoy-Waldeyer 1894).

Organismele pot fi constituite dintr'o singură celulă și atunci se chiamă organisme unicelulare. Acestea duc viață liberă, precum sunt organismele ce trăesc în bălțile noastre (Amoebele, Acinetete etc.). Sau sunt constituite din mai multe celule, organisme pluricelulare, cari pot deriva din agregatul celulelor egale între sine, sau din celule deosebite, dintre cari fiecare are o funcțiune proprie.

Dacă deci toate organismele sunt formate din celule, în toate găsim protoplasmă, și atunci va trebui să admitem că ea este adevărată, spre a ne servi de cunoscuta frază a lui Huxley, baza fizică a vieții.

În realitate însă, dacă e adevărat, că toate organismele rezultă din protoplasmă, în mod feliurit diferențiată, totuși protoplasma ca atare nu există, ea există numai în formă diferențiată în feliuritele țesături, sub formă de protoplasmă musculară, glandulară, nervoasă etc., sau mai vârtos, cum observă Bottazi¹⁾, în organismele compuse există țeseturile acestea feliurite, cari se deosebesc între sine prin anume însușiri de structură și chimice, deși având încolo comun un anume număr de însușiri, complexul cărora noi îl numim însușiri generale protoplasmatică, pe cari pentru înlesnirea graiului nostru ne place să le atribuim unei materii vii, ce în realitate, ca atare, nu există, și care fu numită protoplasmă.

¹⁾ Rivista d' Italia, 1907.

Ceeace este în realitate, e faptul, că protoplasma o aflăm împărțită în masse mici de formă și mărime feliurită: celulele.

Celulele pot să fie rotunde, ovale, cilindrice sau poligonale. Forma celulelor atârnă dela diferiți factori, spre pildă dela legătura cu celelalte celule, sau de la funcțiunile ce ele trebuie să împlinească.

Celulele sunt constituite, în afară de protoplasmă, și din nucleu și membrană.

Trebuie să notăm însă îndată, că până când în celulele vegetale este pururea o membrană adevărată, ea lipsește aproape totdeauna în celulele animale, în cari partea periferică a protoplasmei devine mai groasă (ectoplasmă) și capătă însușiri speciale, asemănătoare însușirilor membranei celulelor vegetale.

Fiecare celulă e provăzută cu un nucleu, care'i așezat în majoritatea cazurilor în partea centrală a celulei. Plasma ce constituie nucleul se chiamă *carioplasmă*, spre a o deosebi de protoplasma celulară, ce se chiamă *citoplasmă*. Atât în protoplasma celulară, cât și în plasma nucleară, au fost distinse, prin diferite mijloace de tehnică microscopică, diferite părți.

Nucleul e constituit din două substanțe, cari, după feliul cum se comportă față de substanțele colorante, se chiamă *cromatină* și *acromatină* și după atitudinea lor chimică se numesc *nucleină* și *linină*.

Cromatina-linina absoarbe foarte ușor anume culori și la o altă cu o a treia substanță-plastina-constituie corpusculele cromatice nucleare (nucleolele) și substanța cromatică sau cromatina, care are forma unui fir încolăcit în ghem.

Protoplasma se prezintă ca o substanță semilichidă, aproape totdeauna incoloră, fără vre-o structură aparentă morfologică, dacă nu se folosesc mijloace speciale reactive. Se poate amesteca cu apă, precum s. p. cu apa se poate amesteca lanolina, însă nu e chiar solubilă în dânsa; e constituită în mod necesar din corpuri proteice foarte complicate (materie organică) ce conțin carbon, hidrogen, oxigen, azot, sulfură, fosfor, și de cele mai multe ori și fier și alte metale: calciu, potasă ș. c. l., unite cu materii lipoide, asemănătoare va să zică grăsimilor și în parte constituite din grăsimi (ca lecitina¹⁾), unire ce conferă protoplasmei însușirea dublă,

¹⁾ substanță cu acid glicerofosforic din gălbenușul oului și din lapți.

foarte importantă, de a se înfățișa simultan ca bună descompunătoare a corpurilor solubile în apă, și a corpurilor solubile în grăsimi, sau în substanțele ce disolvă grăsimi.

Acest lichid, care ar avea însușirile lichidelor colloidale¹⁾, nu e penetrabil, până e viu, din partea substanțelor colorante (excepționând unele colori de anilină, cari în măsură redusă îl penetrează totuși), pe când mort, se colorează ușor; până când e în repaos, manifestă reacțiune²⁾ alcalină, uneori neutră, — nici când reacțiune acidă.

Protoplasma alcătuește în stratul său exterior un strat mai des, care se chiamă, cum văzurăm, *ectoplasmă* sau *ialoplasmă*; stratul interior se chiamă *endoplasmă* sau *granuloplasmă*.

Despre structura protoplasmei e mare deosebire de păreri între învățați.

Unii, în număr mai mic, susțin, că protoplasma este uniformă și afirmă, că micile grăunțe (granulele) și firișoarele nu sunt decât produse artificiale, datorite măsurilor tehnice cărora este supusă.

Însă noua tehnică microscopică a putut dovedi, că fixarea (determinarea) și colorarea nu produc aceste corpuscule cuprinse în protoplasmă, ci numai le scot în relief.

Deja Remak admitea în 1844, că protoplasma are o structură fibroasă și Schultze a fost dovedit mai bine această particularitate în celulele nervoase.

Fromann și Heitzmann modificară apoi această doctrină, admitând, că protoplasma are o structură fină reticulată (în formă de rețea); granulele ar înfățișa punctele nodurilor rețelei protoplasmatică. În schimb, Carnoy, admitând încolo doctrina ce afirmă existența rețelei, susține, că granulele nu aparțin rețelei, ci lichidului cuprins în ochiurile sale, căruia i-a dat numele de *enchilemă*.

O doctrină cu totul opusă a fost susținută de Bütschli cu bine cunoscuta sa teorie alveolară.

După acest autor, rețeaua n'ar fi decât o aparență. Ea ar resulta din secțiunea optică a beșicuțelor, ce se îngrămădesc una într'alta. Protoplasma ar resulta, după acest autor, dintr'o masă fundamentală spumoasă, sau fin construită, în formă de

¹⁾ ca eleiul de gelatină.

²⁾ manifestarea caracterelor distinctive ale unui corp provocată prin acțiunea altui corp.

beșicuțe foarte mici sau alveole, devenite poliedrice prin însuși îngrămădirea lor una într'alta. Granulele protoplasmei s'ar găsi îngrămădite, în număr mai mare sau mai mic, în unghiurile alveolelor poliedrice, nici când în lichidul cuprins în ele.

Dar', dacă-i adevărat, că în unele celule de foraminifere sau în ouele de echinodermi această structură este vizibilă fără vre-un artificiu, nu mai puțin adevărat este, că în cele mai multe celule lipsește o astfel de structură alveolară¹⁾.

Și mai puțină favoare a găsit doctrina lui Altmann, după care firele și rețelele spongioplasmei nu-s decât însăși granulele mărunte aliniate (puse în șir des una după alta). Însă Flemming observă, că aceste micrososome a lui Altmann nu-s decât un produs artificial.

Waldeyer a căutat acum în vremea din urmă să armonizeze diferitele învățături, expunând vederi noi asupra structurii protoplasmei. După acest autor, este în substanța omogenă a protoplasmei (citoplasma) o rețea alcătuită în mod variat (citomima), care dă celulelor o structură alveolară asemănătoare cu a fagurului; între părțile alveolului sunt grupate gramulele, alineate după așezarea firelor și a rețelei. În afară de asta celula își datorește asemănarea cu fagurul: prezenței vacuolelor.

Dacă acest sistem îmbie un avantaj, ne îmbie și un dezavantaj, prin faptul, că un element esențial al celulei (microsomi alineați spre-a alcătui firele și rețeaua) îl pune înapoia unui element secundar, cum sunt vacuolele.

O teorie cu totul nouă, bazată adevărat pe nota chimică a părților protoplasmei, a fost iscodită de Fischer, după care protoplasma este o substanță fluidă, viscoasă, în care ar fi părți, alcătuite în structură reticulară sau granulară. Dintre acestea, unele, conform firii lor, rămân vreme îndelungată, altele vreme mai puțină. Socotite după firea lor deosebită, formele varii ale structurii celulare (fire, granule, rețele) sunt formațiuni variate ale substanțelor albuminoide datorite stării deosebite de agregare moleculară.

Această doctrină, numită a polimorfiei protoplasmei, este doctrina ce întimpină mai multă favoare, fiindcă explică diversitatea structurii ce o găsim noi.

¹⁾ alveolară: ca'n fagurul de albine.

Am făcut aluzie, mai sus, la vacuole. Ele nu sunt altceva, decât picături de lichid. Deosebim vacuolele stabile, de vacuolele accidentale. Cele dintâi în multe celule vegetale sunt atât de numeroase și arătoase, încât dau celulei aspectul unei spongii. Câte odată se văd vacuole ritmic-contractile, cu pulsații, cari contractându-se se golesc, și dispar, și dilatăndu-se se reumple de lichid. Câte odată, în anume infusorii, vacuola asumă însemnătatea fiziologică a unui adevărat organ central de circulațiune. Elemente nestabile ce se află în celule și sunt produse prin activitatea ei, sunt, în celulele vegetale, granulele de aleurona¹⁾, de feculă²⁾, etc. și în celulele animale glicogena³⁾, grăsimea, etc.

Trebue să mai notăm apoi, că celulele nu au toate această structură tipică. Există celule foarte diferențiate, cari împlinesc funcțiuni speciale, în raport cu care nu au o anume particularitate de structură.

Vedem astfel celulele musculare, cari prezintă o structură particulară, ce le face cu puțință contractiunea și care e datorită unei vârgături foarte fine⁴⁾ din cale afară complexe.

Celulele nervoase în schimb au o formă particulară, în raport cu funcțiunea lor particulară. Ele au în interiorul lor neurofibrile, cari au menirea să transmită stimulii (escitările) nervoși prin prelungirea nervoasă în care termină și care nu-i altceva, decât un apendice al celulei nervoase, menită să pună celulele nervoase în legătură cu celelalte elemente nervoase; pe când o altă serie de prelungiri⁵⁾, numite prelungiri protoplasmatică, cu toată probabilitatea, servă pentru hrănirea celulei.

În celulele glandulare în schimb sunt granule, cari sunt sau produsul caracteristic al secrețiunii glandulare, sau fermentul ce acționează asupra substanțelor fermentabile în afară de celulă.

Alte celule sunt simplaminte celule de proptea; astfel sunt celulele conjunctive (de legătură), cari se modifică deosebit și dau celulele osoase, celulele cartilaginoase, celulele

¹⁾ corpuscul azotat.

²⁾ făină din cartofi, porumb etc., scrobeală.

³⁾ materie organică din ficatul animalelor (găsită de Claud Bernard).

⁴⁾ să se examineze s. p. sub microscop fibra musculară a unei broaște.

⁵⁾ ca niște rădăcini.

adipoase (de grăsime). Alte, în sfârșit, servă schimbului biochimic, astfel sunt globulele roșii.

Toate modificările acestea depărtează celula tot mai mult dela forma sa tipică fundamentală.

Celulele au toate origina dela o celulă primitivă: celula-ou, care, când e fecundată de celula masculină, se împarte și dă naștere la două celule-făt, acestea la rândul la patru, și tot astfel înainte, până la formarea organismului adult.

Procesul, prin care o celulă se împarte în cele două celule-făt, se chiamă scisiune celulară. Ea poate fi directă și atunci nucleul celulei mame se împarte în celea două celule făt, fiecare dintre cari ia cu sine o parte din protoplasmă; sau poate fi indirectă și să se realizeze printr'un proces de scisiune complex. Acesta e cel mai obișnuit, și consistă într'o serie de fenomene, prin cari nucleul celulei mame se împarte în așa chip, cât fiecareia din cei doi nuclei-feți să-i revină o parte egală de cromatină. Acest proces complex se chiamă caziocinesă.

Mulțumită acestei divisiuni și multiplicări a celulelor în dezvoltarea fiecărui nou individ pluricelular, se observă numai decât diferențierea deosebitelor celule, în raport cu împărțirea muncii ce se stabilește între dânsese, ceea ce are ca urmare o desăvârșire și o mai mare îndemănare (iuțeală) în funcțiunea însăși. Ori și ce celulă nediferențiată se hrănește, se mișcă, pregătește și secretă substanțe specifice folositoare vieții, și capabilă de a fi influențată din partea factorilor externi fizici și chimici și de a împărtași alterarea ce a avut loc în punctul ce a suferit influința celorlalte părți ale corpului celular. Toate funcțiunile acestea fundamentale ale substanței vii, se găsesc împreună și în fiecare celulă nediferențiată, însă pe un nivel relativ scoborît.

În urmarea diferențierii morfologice și funcționale a țesuturilor, unele celule își ieau însărcinarea de a pregăti materialele pentru hrană, și astfel unele celule le asimilează (celulele stomacului și intestinului); altele inmagazinează aceste materiale; spr. pl. celulele ficatului; altele transportă celorlalte părți ale organismului, spr. pl. globulele albe; pe când în schimb unele celule își rezervă funcțiunea de a primi impresiunile ambientului extern și de a pregăti mișcarea de reacțiune contra acestor imbolduri (celulele nervoase), alte celule

și rezervă funcțiunea mișcării (celulele musculare); altele funcțiunea reproducerii (celulele sexuale).

Și în această diferențiere, specializarea devine atât de adâncă în organismele superioare, că celulele, ne mai putând împlini decât o anumite funcțiune, nu mai pot împlini funcțiunile elementare necesare vieții; și atunci, pentru a suplini neputința lor, se stabilesc raporturi intime între deosebitele celule.

Astfel celulele musculare și nervoase, ne mai putând mistui alimentele, primesc hrana dela alte celule anume destinate spre aceasta.

Totuși nu trebuie să credem, că diferențierea unei celule aduce cu sine îndepărtarea dela celulă în mod absolut a tuturor funcțiunilor elementare. Ele sunt numai reduse. Astfel spr. pl. funcțiunea nutritivă n'o poate pierde nici o țesetură, pentru că fără nutrițiune e cu neputință viața. Sunt chiar țesături, ca țesutul muscular, pentru cari, cum bine zice Bottazzi, feliul însuși al funcțiunii ce execută implică o dezvoltare relativ mare a funcțiunii nutritive. Numai că, funcțiunea deplină nutritivă nu este o funcțiune simplă, ci se compune din două părți esențiale și'n mușchiu se găsește numai una din aceste părți; mușchiul ce lucră e, în parte, ca și vatra în care arde cărbunele: e destul să fie abundență de cărbune și de aer (adecă oxigen) și focul nu se stânge; însă mușchiul nu pregătește cărbunele ce se arde, ci-l primește de-adreptul, gata, nici nu-și procură de la sine oxigenul, pe care i-l aduc globulele roșii ale sângelui; în el așadară se împlinește mai repede numai o singură parte a funcțiunii nutritive: anume partea ce constă în desasimilarea oxidativă a materialelor bogate în energie potențială, o parte absolut indispensabilă, pentru că mușchiul să poată îndeplini lucrarea.

Am făcut aluzie la fenomenele de integrațiune a organismului, spre un singur scop: acela al unității fiziologice a ființei vii.

Este oportun să vedem pe careva dintre factorii integrațiunii ce să realizeze în organism, fiindcă în chipul acesta vom avea prilej să înțelegem mai bine fiziologia celulară în trăsăturile sale generale.

Unul din factorii de frunte este de natură mecanică.

Astfel am văzut, cum unele celule sunt destinate să lege la o altă celelalte celule, să ne dea țesăturile; țesăturile sunt

legate între sine, spre a ne da organele, și organele, spre a ne da sistemele.

Funcțiunea aceasta e îndeplinită de celulele conjunctive cari iau înfățișare diferită și asumă funcțiune diferită. Astfel avem celulele conjunctive cari se împreună, spre a ne da țesutul conjunctiv, ce formează stroma¹⁾ de razim (pârghie) alor diferite alte țesuturi, spre a ne da capsele conjunctive, fâșiile, tendoanele, tot formațiuni ce conlucră spre a ține la oaltă diferitele părți ale trupului.

Mai sunt apoi celule conjunctive, cari, profund modificate, ne dau țesutul osos, care este pârghie a organismului întreg.

În unele organisme apoi, cari sunt lipsite de aceasta pârghie, aceeaș funcțiune este îndeplinită de țesuturile tegumentare ce înfășură organismul.

Un alt factor de integrațiune mecanică este în circulațiunea lichidelor interne (limfă, sânge).

Pentruca materialele nutritive ce s'absorbite de organism să poată fi transportate la diferitele țesuturi, unde sunt înmagazinate, și dela acestea la celulele pe cari trebuie să le hrănească, era nevoie să existe celule capabile de a parcurge organismul.

Elementele morfologice ale sângelui și ale limfei sunt tocmai acelea ce împlinesc această funcțiune. Globulele roșii acumulează în sine oxigenul și-l transportă, fixat astfel în mod chimic în stroma lor, la diferitele țesuturi. Leucociții sau globulele albe, poartă materialele nutritive absorbite de intestine la diferitele țesuturi și exportă resturile materiilor. Aceste două elemente puse în mișcare de inimă, împinse prin arterii și vine, împlinesc deci funcțiunea delicată și foarte importantă, de a pune în legătură reciprocă elemente cu funcțiune diversă și localizate în diferitele părți ale trupului.

Și acolo, unde lipsește circulațiunea sângelui, acest transport al materialelor se împlinesc prin trecătorile intercelulare, cari leagă celulă de celulă.

Există apoi factori de integrațiune chimică. Aceasta consistă în faptul, că anume organe fabrică substanțe, cari se varsă nu în afară, ci în sânge, și transportate de dânsul, merg să influințeze asupra organelor depărtate, a căror funcțiune

¹⁾ Un fel de țesătură sponghioasă.

pare că are aci o legătură mai mult sau mai puțin intimă cu activitatea acelor substanțe; sau în faptul, că desfășurarea proceselor vitale este însoțită de ivirea în țesuturile active a unor substanțe stricăcioase țesuturilor înseși ce le-au format, pe cum și altora, așa că există organe, cari fie direct, va să zică prin intervenția lor directă, fie prin substanțele ce ele fabrică și varsă în sânge, neutralizează și fac inofenzive, respectivele substanțe. Inșă toate acestea sunt ipoteze.

Faptele, de o deosebită importanță, sunt acestea: Organele de reproducere prezintă între ele o mare solidaritate, cași când ar alcătui un sistem cu multiple legături iuți și sigure. Deosebitele mamele (țițe) ale unei cățele cresc deja în volum și se umflă înaintea fătutului, și cât ce s'a întâmplat aceasta, eată că încep să secreteze lapte. Ce legătură este între fătut și funcțiunea galactogenă a glandelor mamelei? Se credea, că ar exista între cele două organe legături nervoase; acestea vor fi existând, inșă nu se pare, c'ar fi de importanță capitală în zisul fenomen de corelațiune, pentrucă cățelii, înainte de a fi însărcinată, is'a fost tăiat măduva spinării în porțiunea toracelui, intrerupând orice legătură nervoasă între mamelele abdominale și ale toracelui, și totuși după fătare secrețiunea laptelui s'a verificat, atât în unele, cât și în celelalte. Așadară corelațiunea între uter și mamele este mai ales pe cale de umori, va se zică pe calea lichidelor interne¹⁾.

Dealungul tubului digestiv sunt dispuse multe glandule ce servă pentru digestiune: în gură își varsă secrețiunea lor glandele salivare, în stomac glandele gastrice, la începutul intestinului glandulele lui Brünner, pancreasul și ficatul; mai încolo glandulele lui Galeati. Or, ar fi un inconvenient, ca toate glandele acestea să înceapă a funcționa simultan, fiincă mâncarea întrebuintează anume număr de ore, spre a trece dealungul tubului digestiv, oprindu-se mai multă sau mai puțină vreme în anume cavități, precum în gură și'n stomac, apoi progresând încet prin intestinul subțire, oprindu-se din nou mai mult în intestinul gros, spre a fi în sfârșit eliminată par-

¹⁾ În timpurile aceste din urmă ipoteza aceasta a fost întărită prin fapte, intrucât s'a dovedit prezența în sângele cățelei a unor corpuscule speciale cu individualitate chimică proprie: *ormonii* cari au anume funcțiunea de-a promova activitatea galactogenă (de a produce lapte) a mamelei. Ele sunt fabricate de glandele sexuale. Cfr. lucrările lui Foà în „Archivio di Fiziologia” și în „Rivista di Scienza” 1908.

tea neutilizată. Pentru acest fapt, precum și fiindcă glandele digestive secretă sucuri înzestrate cu activitate digestivă diversă, se înțelege de la sine folosul ce rezultă din împrejurarea, că aceste glande își încep fiecare activitatea în momentul oportun, când va să zică, materia alimentară a ajuns sau stă să ajungă la locul în care se varsă respectivul suc digestiv, și când digestiunea premergătoare a adus-o în starea, ca sucul glandei următoare să poată eserca asupra ei acțiunea cea eficace. Căci spre ce folos s'ar vărsa sucul enteric¹⁾ în intestin în timpul digestiunii gastrice sau pancreatice, din moment ce el conține un ferment ce trebuie să înrăurească asupra zahărului, ce nu se formează decât după ce amidoul (scrobeala) amestecat a trecut prin înfriurița scțiunii salivei și a sucului pancreatic?

Glandele digestive, deci, nu numai că sunt dispuse pe o scară potrivită dealungul tubului digestiv, ci au și o coordonare vremelnică a funcțiunii lor, prin care secrețiunea sucului gastric se face, la puțină vreme după ce s'au scoborit în stomac primele boluri alimentare²⁾, secrețiunea sucului pancreatic laolaltă cu vărsarea fierii în duoden se face când masa gastrică acidă (chimică) a început să treacă peste mucoasa primei părți a intestinului, ș. c. l. Este așadară, o corelație de funcțiune între diferitele glandule digestive, între diferitele distanțe ale tubului gastric intestinal, ca și aceea, pe care am văzut între organele sistemului de reproducțiune; și încercările mai noi ale fiziologilor au dovedit, că această corelațiune este, deși nu exclusiv, de natură chimică.

Distrugerea timus-ului³⁾ are ca urmare atrofia testiculelor. Ce altă relație, decât de natură chimică, poate exista între organele acestea, cari pe deasupra se află la cele două extremități opuse ale bustului? Corelațiunii de acestea cunoaștem azi deja multe și ele se datoresc mai vârtos produselor fabricate de glandele cu secrețiune internă. Aceste corelațiuni însă se întâmplă mulțumită și sistemului nervos, ce are în glandule rădăcioare foarte fine.

De toți acești factori și moduri de integrațiune se desbește în mod esențial acțiunea de integrațiune a sistemului

¹⁾ intestinal.

²⁾ coca de alimente mestecate și înghițite dint'odată.

³⁾ glandă din partea inferioară a gâtului animalelor.

nervos, întrucât aceasta nu se îndeplinește nici prin materii intercelulare, conjunctive, nici prin substanțe chimice transportate pe căi protoplasmice intercelulare sau prin sânge. Sistemul nervos în schimb leagă organele, folosindu-se de linii vii stabile fixe, dealungul cărora trec unde de perturbațiune chimico-fizică, cari influențiază, ca puteri mântuitoare, asupra organelor depărtate, de cari se lovesc. Și această integrațiune este caracterizată prin marea repeziciune prin care se reliază, întrecând-o pe aceea a sângelui, și deosebește animalele de plante, în cari lipsind un sistem nervos în adevăratul înțeles al cuvântului, nu se pot întâmpla asemenea corelațiuni integrative. Spre a ne forma o idee despre ele, să ne gândim numai la repeziciunea cu care unul stimul molest, ce atinge orice parte a trupului, îi urmează mișcarea reflexă, potrivită a subtrage trupul acțiunii moaste a stimulului respectiv; sau la iuțeala cu care, mergând noi pe stradă distrași putem evita cu mișcări coordonate și potrivite scopului, orice piedică neașteptată. Pentruca mușchii, cari esecută numitele mișcări coordonate și potrivite scopului, să fie uniți în lucrarea complexă ce rezultă, e nevoie ca dânșii să fie împințenați a se contracta în grupuri determinate, și în ordinea potrivită de succesiune, și foarte repede. Or îmboldurile respective trec tocmai prin nervi; din organele simțurilor trec la centrele nervoase, prin așa zișii nervi centripetali sau aferenți; din centre trec la mușchi dealungul nervilor numiți centrifugali sau eferenți; sau în loc de a trece la mușchi pot merge la glandule, ca atunci când vederea mâncării face să ne lase gura apă. (În cazul acesta, escitarea provocată de mâncări în ochi, ajunge la centrele nervoase prin nervii optici, trece din centrele superioare la cele inferioare din cari derivă nervii ce duc spre glandule salivare, scoboară prin aceștia și stârnesc aceste glandule, cari secretează saliva, adecă apa ce se varsă în gură).

Spre a putea aprecia valoarea adevărată a acțiunii de integrațiune exerciate de sistemul nervos, prin care acesta este, în anumit înțeles, expresiunea cea mai înaltă a ceea ce Claude Bernard numia ambient intern, să reasumăm ceea ce am zis despre factorii integrațiunii.

Fenomenele de fiziologie generală ce se desfășură în organismele unicelulare pot fi clasate în două mari grupuri: fenomene interacelulare, cari, se desfășură, va să zică, în in-

ternul celulelor, și fenomenele ce se manifestă la suprafața acestora, în cari puteri atârănătoare de însușirile suprafețelor de despărțire au prilej să între în acțiune pe linia despărțitoare de dintre organismul unicelular și ambientul. Inșă în organismele multicelulare apare un al treilea grup de fenomene: fenomenele intercelulare, ce se desfășoară în acel material complex, pe care organismul îl depositează în mare cantitate în interstițiile intercelulare și care servă de joncțiune între singuraticile unități morfologice vii, celulele. Când materia intercelulară este solidă, cași în țesuturile conjunctive, factorii fiziologiei de integrațiune, cărora li-se deschide astfel un câmp de acțiune, sunt mai vârtos de natură mecanică decât chimică. Organismul câștigă astfel o schelă solidă pentru a-și purta greutatea proprie, pârghii rezistente pentru aplicarea energiilor (mușchi) scl., mod prin care materialul intercelular deprinde, cum am zis, o funcțiune într'adevăr integrativă. Când însă materialul intercelular e lichid sânge, limfă, sucuri intercelulare, atunci el deschide câmp larg pentru desfășurarea acțiunilor mai vârtos chimice, decât mecanice, deși lichidele ce circulă, sunt și un factor mecanic de integrațiune. Lichidele acestea constituie adevăratul ambient intern, care în parte e comun la foarte multe organisme, în parte e specific fiecare din ele: comun întrucât e pururea constituit din apă în cari se găesc disolvate săruri, cristaloizi, electroliți¹⁾ și neelectroliți și coloizi; specific, întrucât fiecare organ contribuie a-l face, după firea sa proprie, potrivit singuraticilor țesuturii când secretând substanțe, ce se vădesc mai mult sau mai puțin toxice, când vin în contact cu țesuturile unui alt organism. În acest ambient intern, lichid celulele țesuturilor unul organism multicelular, sunt cufundate ca organismele unicelulare în apa mării sau în apele dulci; pentruce bine spunea Claude Bernard că deosebirea între organismele acvatice și terestre e numai aparență, întrucât dintr'un anume punct de vedere, toate celulele vii sunt acvatice și vieața nici nu se poate desvolta într'un ambient apătos. Inșă conexiunile reciproce interne ale organismelor multicelulare nu se limitează numai la conexiunile pe cari le fixează materialele intercelulare solide sau lichide, cari mai apoi nu-s mijloace vii de

¹⁾ Corp supus la descompunere prin electricitate.

conexiune și integrațiune! fapt pentru care nu pot fi înzestrate de prea delicate sau dezvoltate însușiri de reacțiune și adaptare. O altă legătură vie se desvoltă în organismele multicelulare, când acestea ajuns-au un anumit grad de complexitate: celule speciale, celulele nervoase asumă funcțiunea de a lega între ele pe toate celelalte. Și fiindcă celulele acestea trebuie să stabilească căile de comunicație între țesuturi și organe depărtate, ele se prelungesc în firușoare protoplasmatic: fibrele nervoase, prin cari zoresc neîncetat, dar pururea într-o direcție hotărâtă și stabilă, valuri de impresiuni, deci nu mai mult substanțe chimice, al căror transport, reclamă pururea un timp însemnat, ci schimbări (variații) a stării chimico-fizice a protoplasmei nervoase, așadar acțiuni fizice, pe care cale organismul ajunge la un grad de iuteală în comunicații ce nu-și află părechea în celelalte feluri de integrațiune amintite mai sus.

Faptele descrise până acum dovedesc:

1. Că toate organismele sunt constituite din celule, cari sunt în esență un chiag de protoplasmă ce are în mijloc un nucleu.

2. Că celulele unui organism se diferențiază în dezvoltarea embrională, dând origine unei serii numeroase de celule având însușiri și funcțiuni proprii, cari conlucră toate să dea unitatea organismului, întregind împrumutat funcțiunile lor.

3. Toate celulele unui organism derivă dintr'o unică celulă, celula-ou, prin lucrarea de diferențiere ce se realizează în procesul dezvoltării individuale.

Acestea sunt principiile fundamentale a teoriei celulare ce stăpânește azi biologia și care a îngăduit progresele minunate ale diferitelor discipline biologice.

*

Aceasta este descrierea celulelor făcută de învățatul Gemelli. Ar fi de prisos să mai adaug ceva din parte-mi. Expunerea înșasi este o vie apologie. Fie ca de aci încolo să nu se mai găsească nimeni, căruia vieța să-i pară searbădă, și lumea fără rost. Dimpotrivă! Lumea e plină de taine, și minuni, pretutindeni, în noi, și în afară de noi.

Ep. ALEXANDRU.

Insemnări.

Lui Gheorghe Pop de Băsești. Aproape de granițele, cari ne despart pentru totdeauna de stăpânii de ieri ai unui neam o mie de ani în robie s'a desvălit zilele aceste un monument. Intreg neamul care și-a sfărâmat lanțurile a fost de față prin cei mai buni ai săi, înălțând într'un elan de însuflețire fără margini imnuri de laude și de preamărire pentru acela care l-a condus la isbândă, pentru acela în cinstea căruia se ridică astăzi blocul de marmoră dela Băsești pentru *Gheorghe Pop de Băsești*.

Apostol senin al mărturisirii și al apărării tuturor aspirațiilor naționale, pus de Dumnezeu să conducă destinele sufletelor românești oprite dincoace de culmile Carpaților, Gheorghe Pop de Băsești, cel din urmă președinte al Partidului Național dinainte de unire, a fost totdeauna și în fiecare clipă a vieții sale de patriarh venerabil, gârbovit în slujba neamului său statuie, neclintită nici de trăsnete în templul dăruit al libertăților noastre încătușate.

Monumentul sfânt de astăzi străjuiește grăitor moaștele curate ale unuia dintre cei mai tari ai noștri în zilele oarbe de desnădejdi și de ispite, a aceluia care a avut și îndrăsneala și devotamentul să stea în fruntea tot mai închegatelor rânduri de apărare a limbei și a credinței.

În lumina vie a sufletului de preot la altarul națiunii și-a găsit totdeauna puterea de rezistență și drumul drept prin grozavele furtuni cari frământau pe toți Românii risipiți pe întinderi.

Modest până la uitarea de sine, blând și liniștit, iertător și cu cruțare față de toți, a fost pildă statornică a neîntreruptei activități și aceluia mai tineresc entuziasm până la bătrânețele adânci.

A avut fericirea să sufere luptând pentru visatele idealuri ale unui popor, a avut și mângâierea să-și vadă visul cu ochii, cel mai alb vis dintre toate visurile.

-A lăsat Blajului, în care avea cea mai mare încredere, toată averea, cu gândul de a face bine și după

moarte și bisericii sale și neamului nostru, aceste două iubiri, care se topiau în inima sa, în larga sa inimă într'o singură dragoste mare, duioasă și înduioșătoare.

Movila de pământ peste care se ridică piatra de amintire a lui Gheoghe Pop de Băsești învalue numai osemintele lui prețuite, sufletul lui neînfricat este însă în împărăția marilor umbre ale figurilor de mărire ale neamului românesc și ale bisericii noastre. Dr. I. C.

*

Problema religioasă preocupă din ce în ce mai mult pe cugetătorii noștri. Remarcând observările dlui Octavian Goga, fost ministru de culte, la o adunare politică a partidului său în Sibiu, revista „Lamura“, organul fundației culturale Principele Carol, în Nr. 4 (Ianuarie) 1923 face următoarele reflexii întemeiate: „Soluțiile pe care le propune d. Goga pentru întărirea ortodoxiei — unificarea bisericească și autonomia în primul rând, — sunt mai mult de ordin formal gospodăresc. Ortodoxia noastră nu va renaște până nu va trece prin proba de flacări a unei profunde culturi religioase-filozofice... Această forță spirituală culturală, îi lipsește bisericii noastre. Și iată de ce, îndurerăți împreună cu d. Goga de actualul destin al ortodoxiei noastre, nu putem crede cu dsa că biserica noastră va juca un rol preponderant în orientul ortodox“. Dacă nu găsește în sine însăși forța de a se renaște, ortodoxia noastră e datoare să o caute aiurea, unde se găsește.

Precum ca să se știe.

(xy.)

*

† **Dimitrie Onciul**, președintele Academiei Române, decanul facultății de litere dela universitatea din București, directorul arhivelor Statului, autorul atâtor monografii istorice din cele mai prețioase — mai ales al originilor și continuității noastre, ca neam, în Dacia Traiană — și mai pe sus de toate dascălul și îndrumătorul conștiincios al atâtor generații de profesori și cercetători istorici, a adormit în Domnul Marți, 20 Martie 1923, în etate de 67 de ani. Mai rar om, care să fi îndeplinit toate slujbele sale cu atâta sfințenie și scrupulositate și despre care să se poară spune atâta bine ca despre adormitul în Domnul. Crescut în severa disciplină germană, el aduce cultul detaliilor și faptelor precise în istoriografia românească, în locul romanticismului antecesorului său B. P. Hașdeu. Aceasta însă nu l-a împiedecat, ci putem zice că toc-

mai l-a determinat, să constate adevărurile cele mai cardinale ale vieții noastre ca neam. Și anume, că noi suntem popor latin care la începutul existenței noastre ca neam am viețuit secole de-a rândul în comunitate sufletească desăvârșită — deci și religioasă, și mai ales religioasă — cu Roma și că numai prin Bulgari ne-a ajuns „*fatalul destin al istoriei*“ de a fi „*despărțiți de biserica Romană*“. Mai departe vorbind despre creștinarea Bulgarilor și prin ei despre soarta Românilor, el scria: „Era atunci un moment ce ar fi avut să hotărască istoria elementului latin în Răsărit cu totul altfel decât s'a dezvoltat în urmă. Dar organizațiunea latină a bisericii bulgare nu ținu decât patru ani (866—870)“. (Vezi D. Onciul, Papa Formosus în tradiția noastră istorică, în „Lui Titu Maiorescu, omagiu“ 15 Februarie 1900, Socec pag. 628 și 631). Acestea convingeri le-a exprimat și mai târziu în două lecțiuni ținute la universitatea din București în Ianuarie 1919 despre „*Idea latinității și a unității naționale*“ spunând că această idee „*a culminat în curentul latinist de peste munți*“. (Vezi „Revista istorică“, București a V Nr. 8—10, August — Octomvrie 1919 pag. 151). Asemenea când, întrebând în acelaș timp pe scriitorul acestor rânduri, dacă e adevărat svonul lansat de unele gazete (România Nouă dela Chișinău), că între Români uniți s'ar porni un curent de a se despărți de biserica Romei, el a spus aproape textual aceste însemnate cuvinte, asupra cărora va fi bine să mediteze toți cei ce se interesează de destinele neamului: „Toate legăturile noastre cu latinitatea și în special cu Roma, leagănul originilor noastre glorioase, sunt importante, dar cele mai importante, fiindcă pătrund întreaga noastră ființă, sunt cele religioase, de aceea ele nu pot fi cultivate în deajuns“.

Cine are urechi de auzit, să audă.

C. C.

*

Convingerile religioase ale lui I. C. Brătianu. Notița publicată de noi în no. 2—3 din a. c. al acestei reviste a avut darul să provoace un răspuns din partea D-lui profesor I. Mateiu, publicat în „Infrățirea“ din Cluj, nr. dela 7 Martie a. c. În contra citatului nostru dela 1853 D. Sa aduce altul dela 1866, deci mai recent, dintr'o broșură franceză, care spune că „*întrând singuri în biserica catolică... noi nu i-am aduce de altfel nici o forță și situația noastră de neofii ar fi neînsemnată*“. I. C. Brătianunu tăgăduia, deci, teza generală, așa

cum a formulat-o în 1853 către acelaș public francez, ci arăta odată mai mult necesitatea inexorabilă de a lucra Români mai mult decât alte popoare ortodoxe neunite, tocmai fiindcă ei sunt latini, pentru apropierea tutuioara de civilizația latină occidentală. — De altfel adagiul latin spune: *contra facta non valent argumenta*. Faptele nu pot fi răsturnate prin cuvinte. I. C. Brătianu a creat, ca șef de guvern la 1884, arhiepiscopia latină din București și a stăruit, ca atât în fruntea acestei arhiepiscopii, cât și a episcopiei mai vechi dela Iași, să ajungă ca arhierii mai cu seamă frați latini din occident (Francezi, Italiani etc.). Muscalagiii timpului (mai ales Hitrovo) îl și batjocoreau, din această pricină, zicându-i „pistașul“.

„Precum ca să se știe!“

I. G.

Cărți, Reviste.

Dacoromania, buletinul »Muzeului Limbei Române« din Cluj, condus de dl. prof. univ. Sextil Pușcariu, apare în anul al doilea cu un material mult mai bogat decât cel din trecut. Aruncând și numai o scurtă privire asupra Cuprinsului dela început, ne bate la ochi numaidecât varietatea chestiunilor cu cari se ocupă. Găsim aici, alături de Studiile valoroase de știință filologică, fără îndoială de un interes mai mare pentru speciaști — în Articolele mărunte și mai ales în recensii, contribuții prețioase, de o importanță deosebită pentru cei cari doresc să cunoască trecutul literaturii noastre. La sfârșit se dă și o revistă a Periodicelor pe anul 1921, iar în Cronică o dare de seamă asupra activității scriitorilor mai însemnați, trecuți din viață în cursul anului 1922, ca astfel lucrarea »Muzeului« să încheie, relatând despre toate întâmplările pe terenul scrisului românesc din zilele noastre. În felul cum se prezintă Dacoromania, pe lângă valoarea-i științifică, mai are și darul de a înfățișa cultura românească la o înălțime, care face cinste neamului nostru nu numai la noi acasă, ci și departe peste hotarele țării.

Dr. Aloiziu L. Totu, Ce sunt și cum trebuie organizate Reuniunile Mariane? Beiuș, tipogr. și libr. Doina 1912. Format 16°, pagini 84, prețul 8 lei.

Tânărul profesor de religione dela liceul de fete din Beiuș, acum prof. de teologie la Seminarul unit din Oradea mare dl. Dr. Al. L. T., reintors de curând din străinătate (Viena și Roma), unde a făcut studii frumose, simțind imperioasa necesitate a refacerii noastre morale, fără de care orice încercare de refacere materială este zadarnică, a aflat de bine să înființeze la numitul liceu o reuniune mariană cu cunoscutul scop, de a promova devoțiunea către Preacurata Fecioară Maria, per-

fecționarea caracterului moral creștinesc și apostolatul caritativ. Reuniunea a funcționat și funcționează foarte bine. Dovadă sunt rezultatele unui an de muncă stăruitoare. Dovadă e și cânticica de față, care nu apărea, dacă nu se înființa reuniunea mariană la Beiuș. Afară de o prefață lămuritoare, ea cuprinde în partea dintâiu »Ce sunt Reuniunile Mariane?» (scopul și însemnătatea lor) apoi un scurt istoric al lor: originea, răspândirea, starea lor actuală. Partea a doua tratează despre organizarea reuniunilor mariane, dând indicațiunile cele mai practice și sănătoase pentru înființarea și prosperarea lor. Ea cuprinde chiar și statute-model pentru asemenea reuniuni, formulele de vot către Preacurata, recepțiile solemne, indulgențele ce se pot obține prin mijlocirea lor etc. etc. La sfârșit se adaugă un supliment muzical de zece cântări mariane unele de o frumusețe clasică. Indemnăm preoțimea noastră să înființeze asemenea reuniuni mariane în toate parohiile noastre după modelele și indicațiile acestei publicații, iar pe tânărul autor îl felicităm pentru această primizie literară a sa și așteptăm încă multe daruri spirituale dela condeiiul său destoinic.

Rubrica Homiletică.

Predică pe Dumineca sf. Părinți.

„Părinte, sîinte, păzește-i pe dânșii
întru numele tău, pe cari mi-ai dat
mie, ca să fie una, pe cum și noi“.

(Ioan 17, 11 12).

Biserica astăzi tresaltă de bucurie, pentru că prăznuiește amintirea eroilor săi, a celor mai mari eroi ai lumii, cari, ce-i drept, nu au nimic ostiri puternice, dar au făcut ceva și mai mult nimicind *minciuna* prin vestirea adevăratei învățături adusă din cer pe pământ. Astăzi e Dumineca sf. Părinți, cari în anul 325 adunându-se în orașul Nicea, au respins cu indignare sfântă învățătura greșită a lui Ariu, care spunea, că Isus Hristos nu este Dumnezeu adevărat. Dumnezeu-Tatăl, ca totdeauna a ascultat și acum rugăciunea din sf. evanghelie de azi.

Iub. asc. Isus știind, că i-se apropie sfârșitul vieții și că trebuie să se despărță de iubiții săi apostoli, temându-se să nu fie zădărnicită osteneala sa de trei ani de zile, s'a rugat Părintelui său cereșc, în rîndul întîiu pentru apostoli și urmașii lor — episcopi și preoți — și apoi pentru *toți* aceia, cari vor da ascultare cuvintelor lor, să păstreze cu sfințenie

și fără cea mai mică schimbare *învățătura* auzită dela el, pentru că numai prin ea ne putem ajunge scopul nostru ultim, fericirea veșnică. Dacă a fost vre-odată de lipsă să repețim rugăciunea aceasta a Domnului, de bună seama e acum, când atâția profeți mincinoși se nizuiesc să ne despartă de învățătura lui Isus prin care ne facem una cu Dumnezeu și să ne ducă la perire, prin vestirea învățăturilor greșite, cari nu au nimic comun cu cele propovăduite de Isus.

Dumnezeu în diferite chipuri și de multeori, iar mai desăvârșit prin Isus Hristos ne-a învățat cum să-i slujim și cum să ne închinăm. Spre scopul acesta Isus i-a trimis pe apostoli în lume și și-a zidit pe Petru Biserica sa, ca să fie propovăduitoarea fără greșală a voinții lui Dumnezeu până la sfârșitul veacurilor.

Precum Dumnezeu se folosește de oameni ca să învețe pe alții, așa și spiritul necurat se folosește de anumiți oameni să poată înșela pe alții. Dumnezeu își trimite solii săi, să învețe în *spiritul* și în *numele* Lui *adevărul*. Necuratul își trimite servitorii, cari să vestească în spiritul lui, dar nu în numele lui ci în al lui Dumnezeu, *minciuna*. Sfârșitul acestor profeți mincinoși este ruina, pentru că mai curând sau mai târziu se descopere falsitatea lor. Intunerecul greșeli se risipește înaintea luminii adevărului, rușinea și ocara îi ajunge pe cei mincinoși, ajung să fie desprețuiți deopotrivă din partea oamenilor și din partea lui Dumnezeu. Aceasta a fost soarta profeților mincinoși din Vechiul Testament și aceasta soartă i-a ajuns și pe răspânditorii învățăturilor greșite după Hristos, pe cum ne arată chiar și hotărîrea sf. Părinți a căror amintire o prăznuim astăzi. Biserica prin episcopii și preoții săi este păzitoarea credincioasă a învățăturilor lăsate de Isus spre folosul oamenilor. Dreptce cu tărie și sfințenie să ținem la tot ce ne învață sf. Biserică, fără teamă de a greși, căci cu ea este Spiritul Sfânt dela care purcede *tot* adevărul și *numai* adevărul. Încă din vechime s'a zis, că unde-i Petru, acolo-i și Biserica lui Hristos, iară unde-i Biserica, acolo-i adevărul. Cine ascultă deci de Petru și de ceice învață din încredințarea lui, acela poate fi deplin asigurat, că urmează învățătura lui Isus.

Iub. asc. Cu deosebire după războiu se strecură și prin pașnicile noastre sate anumiți profeți mincinoși cu fața suptă, cu ochii spălătăciți, blânzi și cucernici la arătare, cari prin vorbe întortochiate voesc să vă abată dela legea sfântă a strămoșilor vostri, vestindu-vă altă învățătură, decât aceea rămasă

dela înaintașii noștri, cari au păzit-o neschimbată așa cum au primit-o apostolii din gura Mântuitorului. Nu dați ascultare întru inimile voastre acestor rătăciți, ci stați strânși uniți în jurul sf. Biserici, care e zidită pe stâncă de peatră, pe care nicicând nu o vor putea învinge porțile iadului. Cele mai nemiloase persecuții s'au îndreptat împotriva ei, dar n'au putut-o răsturna. Stă și acum falnică și va sta neîncetat, pentrucă e zidită pe Isus Hristos. Au pierit împărății puternice, popoare întregi au dispărut de pe fața pământului, nesfârșite biserici cu învățături greșite au trecut, de numai amintirea le-a mai rămas. Singur Biserica noastră, Biserica lui Isus Hristos stă neclintită conștie de originea și menirea ei dumnezească.

Toți fiii Bisericii începând dela cel mai umil locuitor al ultimului sătuleți până la cel mai înalt slujbaș al țării au și mărturisesc una și aceeaș credință de aproape doue mii de ani, de când a răsunit primaoră pe pământ. Da, pentrucă au acelaș isvor comun, adevărul veșnic ieșit din sânul Tatălui prin gura lui Isus Hristos, care este *acelaș* ieri și astăzi și în veci. Noi și azi mărturisim tocmai aceeaș credință pe care au apărât-o sf. Părinți când au osândit pe Ariu cel de blestemată aducere amintel

În față cu mărturisirea aceasta statornică a credinței noastre sfinte, spusele noilor proroci mincinoși sunt schimbăcioase, asemenea zidirei clădite pe nisip, care neavând temelie solidă se clătină la cea mai mică adiere de vânt. Nu afli doi inși între acești nefericiți, cari să spună în acelaș chip vre-o învățătură. Dovadă aceasta, că n'au cu ei Spiritul lui Dumnezeu, ci ca unelte ale Spiritului minciunii se trudesă să ducă și pe alții la perire împreună cu ei. Fugiți înspăimântați dinaintea acelora, cari vă îndeamnă să vă rușinați de crucea lui Hristos, de acest lemn sfânt pe care s'a săvârșit lucrarea mare a mântuirii noastre, Nu dați ascultare acelora, cari cearcă să vă înduplece să părăsiți cercetarea casei Domnului, să vă înstrăinați de sfintele taine ale mărturisirei și cuminecării și de toate celelalte mijloace puternice rânduite anume de Isus Hristos, ca să ne asigurăm mântuirea noastră veșnică, pentrucă sunt ispite isvorite din răutatea dușmanului nostru de moarte, a Spiritului minciunii.

Prazuicul sf. Părinți să vă servească de îndemn puternic, ca să trăiți cu vrednicie amăsurat credinței noastre sfinte și să vă convingeți tot mai mult, că numai prin ascultarea ne-

fățărită de învățăturile și poruncile Bisericii puteți să vă asigurați liniște și pace pe acest pământ și nădejde temeinică despre câștigarea fericirii veșnice. Rugați-vă și pentru frații voștrii nefericiți, cari din răutate ori slăbiciune și-au părăsit legea strămoșească, ca Dumnezeu sfântul să le lumineze mintea și cunoscându-și greșala să se întoarcă iară în sinul iubitor al sfintei Biserici.

TELLUS.

Predică pe Dumineca ss. Rusali.

„Iară noi n'am luat spiritul lumii,
ci Spiritul, care este dela Dumnezeu”.
I. Cor. II. 12.

Sărbătoarea de azi e unul dintre celea mai strălucite praznice ale anului, căci ne aduce aminte de acel moment însemnat, când Spiritul sf. în formă de limbi de foc s'a pogorit peste sf. Apostoli.

Cum ședeau închiși în casă, iată »s'a făcut repede din ceriuri sunet ca de suflare de vifor, ce vine iute și-a umplut toată casa, unde ședeau. Și li-s'au arătat lor limbi împărțite ca de foc și s'au așezat pe unul fiecare din el, și s'au umplut toți de Spiritul sf. « Fapt. Ap. c. 2 v. 1.

Când Isus s'a arătat pe pământ în peștera din Vitileem, domnia liniște și pace adâncă peste întreg pământul, oăci El avea să-și dea viața pe muntele Golgota fără ca lumea să știe ce se petrece acolo.

Acum însă când Spiritul sf. se coboară din cer peste sf. Apostoli, se face sgomot mare ca de vifor, căci înviforate au să devină sufletele acelor ucenici, cari trebuiau să cutreere lumea, răspândind cereasca învățatură ca pe aripi de vifor. Și lumea ca de un vifor cumplit avea să se răscoale, răsturnată din vechile și șubredele ei temelii.

Sgomot mare s'a produs la pogorirea Spiritului sf., căci sufletele înghețate de frică ale ucenicilor lui Isus aveau să se ridice din adâncă tăcere și să revolte lumea păgână în contra celor credincioși, cari în zângănitul de arme și în chiotele de bucurie sălbatecă ale ucigașilor fără suflet, aveau să-și unească păraele lor de sânge cu

șiroaiele prelinse pe lemnul sfintei cruci a lui Isus, ca împreună să formeze acel râu de sânge în valurile căruia aveau să-și primenească sufletele popoarelor trecute cu vremea la creștinism.

În formă de limbi de foc s'a arătat Spiritul sf., căci ca focul arzător avea să mistue în sf. Apostoli tot ce-i pământesc, ca să rămână numai aurul curat al spiritelor, ce purtând încă trup omenesc, se ridică în sfințenie până la înălțimea îngerilor din cer.

Multe și mari schimbări a făcut Spiritul sf. în sufletele sf. Apostoli, dintre cari noi să ne ocupăm azi numai cu una: cu tăria, curajul ce l-au primit uceniciei lui Isus dela Spiritul sf.

Cât de slabi și fricoși erau mai înainte sf. Apostoli! După vorbele disprețuitoare ale unei slujnicii s'a lăpădat de Isus chiar și Petru cel mai tare la suflet dintre ei. Deodată cu moartea lui Isus s'au împrăștiat învățăceii care încotro, cutremurați de schinjirile Lui, fără să le mai vină în minte profeta învierii, oare li-se părea acum cu neputință. Ba, frica le-a stăpânit sufletele și după ce au știut că Isus a înviat și chiar și după ce l-au văzut înălțându-se la cer, ca să-l ea pe acela în stăpânire ca un Dumnezeu adevărat, chiar și după aceea Ei steteau ascunși, incuiați în casă în Ierusalim, de frica jidovilor, fără a cuteza să mărturisească în public că Isus e Dumnezeu, și că învățătura lui e adevărată.

Dar îndatăce s'a pogorit Spiritul sf. peste Ei, nu mai știau ce-i frica. Cu sufletul plin de căldură dumnezească, cu fața strălucitoare ca de razele soarelui, se arată în mijlocul Ierusalimului și-l vestesc pe Isus înaintea arhierilor și cărturarilor infuriți. Vorbele bajo-coritoare despre Isus nu le mai ieau în seamă, amenințările cu celea mai grozave pedepse nu-i mai înspăimântă, ci răspund cu un curaj nelufrânt, că se cade a asculta mai bine de Dumnezeu, decât de oameni. Și ca și cum jidovii n'ar fi știut iscodi pedepse așa de grozave pe cât de mare era curajul lor, se împrăștie în toată lumea. Și cu cât e mai mare cruzimea popoarelor celor mai barbare, cu cât sunt mai înfricoșate schinjirile lor, cu cât tiranii sunt mai cruzi, cu cât îi

așteaptă o moarte mai crâncenă, cu cât lumea întreagă se năpustește mai inverșunată asupra Lor, cu atât le crește mai mult curajul și statornicia în credință.

Așa e sufletul omului, când e plin de Spiritul sf.: se simte înălțat până la cer, căci e părtaș mării lui Dumnezeu, se simte liberat din cătușile a tot ce-i pământesc, și de sus din înălțimea sfințeniei, aruncându-și acel suflet privirea spre lumea aceasta, toate mărirea și strălucirile lumii ca și amenințările și pedepsele ei îi par ca un lucru netrebnic și nevrednice de a-le lua în seamă.

Să ne întrebăm acum, dacă e stăpân și peste noi Spiritul sf. așa ca peste sf. Apostoli? Avem noi în vedere mai mult împlinirea voinții lui Dumnezeu, ori a voinții noastre? Trăim noi mai mult sufletește ori trupește? Suntem noi gata a-ne jertfi pentru credința noastră nu numai averea, dar chiar și viața, când ar cere-o aceasta Dumnezeu dela noi?

Durere trebuie să fac o constatare ce nu ne măgulește de loc: Noi, cei din vremea de acum trăim o viață totemai potrivnică vieții sfinților Apostoli, semă că nu ne lăsăm conduși de Spiritul lui Dumnezeu, ci suntem târiți de spiritul lumii. Sf. Apostoli făceau tot ce era spre plăcere numai lui Dumnezeu și spiritului Lor, noi facem numai ce-i spre plăcere lumii și corpului nostru. Ei duceau o viață cerească, noi trăim o viață lumească, ei duceau o viață spirituală, noi ne grijim numai de celea trupești.

Vreți dovezi pentru acestea afirmații? Nu trebuie căutate, se îmbie ele de sine:

În vremea de acum, mai mult decât oricând, se vânează după suflete cu bunuri materiale. În câte sate nu li-se spune credincioșilor noștri, să-și părăsească credința, să treacă la altă lege. căci numai atunci vor primi pământ, ori așa li-se va împărți pământ mai mult. În unii durere, iasă învingătoare lăcomia după averi, se lasă amăgiți de vorbe înșelătoare, și-și părăsesc credința pe care Isus și sfinții Apostoli au pecetluit-o cu sângele Lor.

Alții cad în acelaș păcat cu dorința, cugetând întru sine, că ar trece bucuroși la altă lege, dacă i-ar îmbia

cinova cu pământ mult pentru aceasta faptă. Și dacă totuș rămân în legea părintească, e numai pentrucă din întâmplare nu li-se îmbie prilejul dorit. În sfârșit a treia clasă de acest soi de păcătoși sunt aceia, cari stau în două, chibzuindu-se multă vreme să facă trecerea ori ba, până ce o întâmplare îi aruncă dincoace ori dincolo de mezuina nehotărării lor.

Acum vă întreb, sunt acești oameni tari în credință, au în sufletele lor pe Spiritul sfânt, seamănă ei câtuș de puțin cu sfinții Apostoli? Nu, că sf. Apostoli erau asemeni spiritului, trăiau pentru suflet, iar aceștia sunt oameni trupești, căci trăesc numai pentru trup. De aceea zice Dumnezeu: »Voiu lua Spiritul meu dela ei, căci sunt numai trup«, pentruce mai țin acei oameni praznicul sf. Rusalii, căci prin aceasta pe ei înșiși se osândesc, cunoscându-și lașitatea față de tăria credinții sfinților Apostoli: Căci pe când sf. Apostoli și-au jertfit viața pentru credința lor nestrămutată, pe atunci acești oameni fac marfă de târg din credința păstrată pe seama lor de înaintașii cu atâtea jertfe, stând gata să o vândă aceluia, care-i va da mai mult pământ pentru ea.

Mai sunt apoi o seamă de tineri, cari îndată ce aud zornăit de arme și vești de războiu, se duc la conducătorii pocăiților, să-i primească în legea lor, crezând că în așa fel vor scăpa de armată. Iată un soi de oameni, care în chip mai vădit țin mai mult la viața trupească decât la cea sufletească. Unde-i tăria credinții lor, cu carea să înfrunte și moartea? Nici aceștia n'au pe Spiritul sf. în sufletele lor și nu seamănă de loc cu sf. Apostoli.

Mai departe ascultă de Spiritul lumii mai mult decât de Spiritul lui Dumnezeu aceia, și cu deosebire acelea femei, cari se împoțonează cu zorzoane și alte găтели cumpărate din șatră, grijind mai mult să placă lumii decât lui Dumnezeu. Unele cheltuesc pe îmbrăcăminte mai mult decât le îngăduie starea averii lor, așa să sunt nevoite să tragă dela gura căsenilor, numai să fie ele în rând cu celea mai bogate din sat. Aceasta o fac numai pentru ca lumea să nu-și facă o judecată rea despre ele. Nu bagă de seamă, sărmane, că cea mai mare înălțime și măreție o are omul atunci, când în su-

fletul lui locuiește Spiritul lui Dumnezeu, iar nu când îmbrăcămintea ei strălucește de podoabe înșelătoare. Laudele ce ți-le dă lumea sunt totdeauna înjositoare chiar pentru tine, căci tu așteptând laudele ei, ești supus lumii, deci atârni întru toate de bunăvoința ei: pe măsură ce ținem noi la lume îi purtăm frica și suntem totdeauna cu luare aminte, că ce judecată își face ea despre noi. Un suflet drept însă nu să teme de lume, căci nu ține la ea: de judecățile ei nu-i pasă, vorbele și batjocurile ei nu-i mai mult ca un vânt ce trece ușor. El preamărește virtutea și înaintea aceloră, cari o disprețuesc, nu se pleacă decât înaintea adevărului și nu hrănește în sufletulul său altceva decât iubirea lui Dumnezeu și a deaproapelui. Pildă grăitoare avem și în privința aceasta tot pe sf. Apostoli. Priviți cum jidovii își bat joc de râvna lor sfântă, numindu-i oameni beți și insuflețirea lor în loc să scadă, devine mai înflăcărată. Li socotesc de nebuni, și vorbele lor nedrepte îi întăresc mai mult în sfânta lor nebunie, li privesc ca pe niște amăgitori, și ei spre a câștiga lumea pe partea lor nu fac altceva, decât ce au făcut spre a o revolta împotriva lor, adevărat înfruntă, o osândesc și prin acestu o ridică la înălțimea lor. Da pentru că sf. Apostoli au luat Spiritul lui Dumnezeu, iar aceia, cari își cârmuesc faptele după părerea lumii, au luat Spiritul lumii, deaceia din ei lipsește tăria și curajul credinții, căci se pleacă umiliți înaintea judecății, ce și-o face lumea despre ei,

În sfârșit să mai amintesc o purtare rea de a noastră, din care se vede, cum suntem stăpâniți de spiritul lumii, chiar și când e vorbă de lucruri sfinte.

Înainte de războiu cât s'au trudit preoții noștri să scoată vinarsul dela slujbele bisericești și cu mare greu le-a reușit în parte. Astăzi însă pare-mi-se am dat iarăși cu totul îndărăt. Pentru ce? Pentru că noi n'avem tăria de-a lupta împotriva a tot ce-i rău, și de-a căuta întru toate voința lui Dumnezeu. Ne gândim mai întâiu să facem pe placul lumii, ca ea numai să nu ne judece. Dacă trebuie să alegem între judecata oamenilor și între mărirea lui Dumnezeu, atunci ne retragem dinaintea acesteia și lașitatea noastră o socotim de un lucru foarte cuminte. Mai bucurosi trecem nepăsători peste împlinirea

datorinții față de Dumnezeu, decât să nu fim pe placul altora. Când Dumnezeu cere ceva de la noi, mai întâiu ne întrebăm că oare aceea e și pe placul lumii? Mai bucuroși ne supunem obiceiurilor lumii decât voinții lui Dumnezeu.

Lașitatea și sficiunea înaintea judecării lumii e semnul cel mai învederat, că în noi nu este Spiritul sfânt.

Deaceea acum la aceste sf. sărbători să ne rugăm zicând: Împărate al ceriului, răspândește azi în inimile noastre acest Spirit peste învățăceii tăi, făcând din ei oameni noi, învingătorii lumei și mucenici ai adevărului. Nimicește în noi acest spirit al lumei, al lașității și sficiunei, care împiedecă de atâta vreme intrarea Spiritului sf. în inimile noastre. Inoeste azi în noi gândurile, dorințele și toate simțemintele noastre. Vino, Spirit al adevărului, în inimile noastre și cuprinde acolo locul lumii ticăloase, care nu ne mai place, dar la a cărei judecăți înca n'avem târia de-a ne împotrivi. Și ducăce ți-ai statornicit în noi lăcaș, fă să fim pentru totdeauna biserici veșnice ale măririi și adevărului tău. Amin.

I. C.

Predică pe Dumineca I. după ss. Rusalii.

„Fericit bărbatul carele... în carele păcătoșilor n'a stătut,... ci în legea Domnului voia lui, și în legea lui va cugeta ziua și noptea.

Ps. 1 V. 1. 3.

Una dintre cele mai mari greșeli, ce stăpânește între oameni e părerea că viața sfinților aici pe pământ a fost tristă și neplăcută. De această părere se folosește lumea ca de-o unealtă, cu care ne împiedecă de a-i urma pe sfinți; temându-ne să luăm asupra noastră greutățile atât de mari, pe cari ei le-au învins.

Astăzi sf. biserică prăznuind sminticea tuturor sfinților ne arată nu numai că sfinții se bucură în ceriu de ferisire nemuritoare, ci ne învață totodată că *singuri ei au fost fericiți și aici pe pământ*: Fericiți sunt cei curați la inimă, că aceia vor vedea pe Dumnezeu.

Fericirea e ceva spiritual, se ține de sufletul omului, nu de corpul lui, și de aceea de-ar avea cineva toate bunătățile lumii acesteia, dacă sufletul nu-i împăcat cu Dumnezeu pe deplin, va fi totdeauna tulburat și adevăratele dulceați ale fericirii nu le va gusta niciodată. Fericirea adevărată se începe numai deodată cu începerea unei vieți evlavioase. Tot ce nu-l sfințește pe om, nu-l poate face fericit. Inima, care nu-i plină de Dumnezeu, e plină sau de niște bunuri înșelătoare, cari o lasă secătuită așa, cum e aerul vara după o secetă îndelungată, sau e plină de răutăți, cari o tulbură necontentit. Inima curată e singurul izvor al plăcerilor adevărate. Deaceea cel ce poartă păcatul în sinul său, poartă acolo tulburarea și neliniștea, de-ar avea orice bunătați lumești. Și iarăș viața celor cucernici e de mii de ori mai dulce și mai liniștită încă și în această lume, de-ar avea să poarte greutateți cât de mari.

De multeori omul ajunge la necazuri așa de cumplite încât simte că afară de Dumnezeu nimeni nu-i poate veni în ajutor. și când acel om e îndujmănit cu însuș Dumnezeu, rămâne uluit, căci nicăiri nu mai poate afla un sprijin, un ajutor. În netericirile lui n'are la cine să alerge după mângăiere. De mai află în ceva plăceri, acelea sunt neliniștite, tulburările lui nu mai au sfârșit. De-și aruncă gândul la trecut, nu vede altceva decât zile de întunec, ce le-a închisat păcatelor, a căror răutate n'a simțit-o în măsură așa de mare când le-a săvârșit, fiindcă au urmat pe rând unul după altul, acum însă le cuprinde cu mintea pe toate deodată, și asta-i pricinuește o nespūsă durere fără nădejde de-a scăpa vreodată de ea.

Cu atât mai tare se îngrozește păcătosul, când se gândeste la viitor. Credința în un Dumnezeu preadrept, nemurirea sufletului, raiul și iadul, toate acestea sunt adevăruri dinaintea cărora păcătosul își astupă ochii cu mâinile, chiar și când fără voie îi vin în minte. Credința care în cel drept deșteaptă atâta mângăiere, pe cel păcătos îl umple de durere. Cunoștințele religioase, cari umplu sufletul celui drept de nădejdi, pe cel păcătos îl aruncă în prăpastia desperării. Ce stare tristă, ce infri-

coșată schimbare face un singur păcat în sufletul omului! O, cu cât e mai grea calea păcatului, ce duce la iad, decât calea evangheliei, ce duce la mântuire!

Sf. Augustin zice,, că izvorul necazurilor noastre e judecata greșită a minții noastre, întrucât răul îl socotim de bine, și adevăratul bine îl socotim de rău. Judecată adevărată despre ce-i bine și rău au numai sfinții, pentru aceea se numesc ei fii luminii. Cel drept în razele credinții și ale nădejzii lui vede lumea așa cum este ea, și întâmplările în cari păcătoșii găsesc începutul tuturor tulburărilor, pentru cei dreپți se schimbă în izvoare de mângăiere. Ori cât de rău s'ar purta lumea cu oamenii sfinți, ori cum să-i batjocorească, pe ei puțin îi atinge. Nedreptatea oamenilor face numai ca ce-i sfinți să-și aducă aminte că ei servesc unui stăpân preadrept, care nu se lasă înduplecat de vorbele mincinoase ale altora, ci vede în inima noastră numai ce este în ea aceea, care nu hotărăște asupra soartei noastre decât după vrednicia ori nevrednicia noastră și de a cărui judecată n'avem să ne temem că va fi pripită ori greșită, căci o rostește după dictarea conștiinții noastre, și prin urmare a-i servi Lui e cea mai mare fericire. Oamenii sfinți știu că tot ce facem în numele lui Dumnezeu, El le ia în seamă. El ține seamă nu numai de ostenelele noastre închinat Lui, ci ne răsplătește din belșug chiar și pentru dorințele de-a face binele și atunci când puterile nu ne-au ajutat să facem acel bine. Înaintea Lui nimic nu e pierdut, decât ceace n'am făcut în numele Lui.

La acestea gândindu-se dreptul, simte cum o pace dulce se instăpânește peste sufletul lui, simte cum o rază de lumină strălucește în inima lui, unde se statornicește o seninătate adâncă și o mângăiere nespusă.

Jugul cel greu de purtat al vieții îl ușurează atât de mult iubirea de Dumnezeu pentru cei sfinți, pe cât îl împovărează pentru cei păcătoși greutatea lumii. Un suflet credincios iubește pe Dumnezeu mai viu și mai gingaș decum iubește creaturile cel mai lumina om.

Tot ce face pentru Dumnezeu, fiecât de greu și anevoios, împlinește cu bucurie. Căci de așa fel e iubi-

rea sfântă, când e stăpână peste inima omului, că sau alină necazurile ce ea le pricinuește, sau le schimbă chiar în plăceri sfinte. Un suflet iubitor de Dumnezeu iartă cu bucurie orice nedreptate i-s'ar face, suferă cu încredere orice încercări i-ar veni de sus, ba iscodește însuș pe seama sa suferințe nouă, răbdarea cărora îi pricinuește plăcere. Cu cât e mai mare iubirea de Dumnezeu, cu atât se ușurează mai mult jugul de purtat și cu atâta e mai fericit. Omul sfânt simte că fără Dumnezeu n'ar putea trăi nici o clipă, și apoi nu e fericire mai mare, decât a iubi ceea ce pentru tine e neîncunjurat de lipsă.

Dar ce încerc eu cu vorbe multe să vă dovedesc că sfinții sunt mai fericiți și aici pe pământ decât păcătoșii? E destul să vă întreb pe voi înșivă, iubiți ascultători, și să-mi spuneți, când ați fost mai fericiți, în vrâsta copilăriei nevinovate ori când crescând mari v'ați simțit mai bine, când v'ați înglodat în păcate, ori când prin o mărturisire bună v'ați ușurat de ele? Convingerea născută în unul fiecare din voi pe urma acestei întrebări e dovadă grăitoare că a trăi în sfințenie, e o fericire și aici pe pământ, și iarăș a trăi în păcate înseamnă a duce o viață chinuită până la mormânt.

Vreți dară, iubiți ascultători să trăiți fericiți pe pământ? Atunci duceți o viață creștinească! Evlavia e folositoare oricui, iar celor fărădelege nu este pace, zice sf. scriptură. Nu judecați pe om după cum se arată înafară, ci după celea ce se petrec în sufletul lui. Cuvioșii au o înfățișare tristă, dar inima lor e plină de mângâiere, cei păcătoși sunt răzători, dar în inimile lor scurmă ghiarele muștrărilor de conștiință. Dumnezeu vă stă în ajutor și numai dela a voastră voință atârnă să porniți de acum be calea bătută de sfinți, pe drumul fericirii. Alungați din sufletele voastre toată răutatea, căci vă pricinuește atâtea necazuri, și lăsați să se întorească acolo o pace trainică, izvorul a toată bucuria. Numai așa veți trăi fericiți și aici pe pământ și această fericire trecătoare va fi numai începutul fericirii, ce va ține în veci. Amin.

C.